



JOMALA  
KOMMUN



## ÄLDREOMSORGSPLAN 2020-2024

Antagen av kommunfullmäktige den 10 december 2019 § 89

### Händer

Det finns mjuka händer som rör.

Det finns hårda händer som rycker och drar.

Dörren är stängd, vem kommer när jag ringer.

Hårda händer eller mjuka händer.

Det känns bra att få hjälp av mjuka händer.

Som inte stressar, utan det får ta lite tid.

Jag kan inte skynda mig, jag kan ingenting, när jag måste skynda mig.

När händer som hjälper mig rycker och drar, då kan jag ingenting,

Men,

Om jag får lite hjälp av lugna och mjuka händer, då kan jag mycket,

Om det får ta lite tid.

När man inte ser riktigt så bra, och inte hör så riktigt bra, då är

Händerna som hjälper mig mycket viktiga.

Jag har lärt mig att känna de olika händerna.

Kan undra vem som kommer när jag ringer?

De mjuka eller de hårda kalla händerna.

Maja Ivarsson



# ÄLDREOMSORGSPLAN 2020-2024

---

## INNEHÅLL

|                                                                              |    |
|------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. INLEDNING                                                                 | 4  |
| 1.1 Målsättningar under planperioden                                         | 5  |
| 2. UTGÅNGSPUNKTER FÖR ÄLDREOMSORG 2019-2024                                  | 6  |
| 2.1. Grunderna för äldreomsorg - styrdokument                                | 6  |
| 2.1.1 Övergripande målsättningar och värderingar inom äldreomsorgen i Jomala | 6  |
| 2.2. Befolkningsprognos i Jomala                                             | 7  |
| 2.2.1. Minnessjukdomar                                                       | 8  |
| 2.2.2. Psykisk ohälsa                                                        | 9  |
| 2.2.3. Prognos öppenvården                                                   | 10 |
| 2.2.4. Prognos närståendevård                                                | 11 |
| 2.2.5. Behovet av vårdplatser enligt nationella mål i Jomala                 | 11 |
| 3. ÄLDREOMSORGEN I JOMALA                                                    | 12 |
| 3.1. Förebyggande verksamhet                                                 | 12 |
| 3.1.1. Hälsofrämjande hembesök                                               | 13 |
| 3.1.2. Rehabiliterande arbetssätt                                            | 13 |
| 3.2. Bedömning av service- och vårdbehovet                                   | 14 |
| 3.2.1. RAI Klient Bedömnings Instrument (Resident Assessment Instrument)     | 14 |
| 3.2.2. Vård- och serviceplan                                                 | 14 |
| 3.3. Närståendevård                                                          | 15 |
| 3.4. Service som stöder boende i eget hem                                    | 16 |
| 3.4.1. Hemservice och stödtjänster                                           | 17 |
| 3.4.2. Måltidsservice                                                        | 18 |
| 3.4.3. Trygghetstelefon                                                      | 18 |
| 3.4.4. Färdtjänst                                                            | 18 |
| 3.4.5. Äldreomsorg på Distans (ÄlDis)                                        | 18 |
| 3.4.6. Sammanhållen hemvård                                                  | 19 |
| 3.4.7. Dagverksamhet                                                         | 19 |
| 3.5. Boendeservice                                                           | 20 |
| 3.5.1. Rönngården                                                            | 20 |
| 3.5.2. ESB Liljan                                                            | 21 |
| 3.5.3. Folkhälsans gruppboende Linden                                        | 21 |
| 3.5.4. Institution                                                           | 21 |
| 4. SLUTORD                                                                   | 22 |
| 5. REFERENSER                                                                | 23 |

## 1. INLEDNING

Äldreomsorgsplanen ni håller i er hand syftar till att på ett kort och överskådligt sätt presentera den äldreomsorg som finns i kommunen idag samt de målsättningar som eftersträvas under kommande planperiod 2020-2024. Planen är en fortsättning på kommunens tidigare äldreomsorgsplan 2011-2020 (KFG § 67/12.06.2012), vars uppsatta utvecklingsbehov till stora delar antingen förverkligats eller befinner sig under pågående process.

Målsättningen inom kommunens äldreomsorg är en god och säker äldreomsorg byggd på livskvalitet och med möjlighet att bo kvar i det egna hemmet. Välutbildad och kompetent personal ger bra förutsättningar för god omsorg om hela människan. Genom hälsofrämjande insatser och rehabiliterande arbetssätt tas klientens egna styrkor tillvara samtidigt som förutsättningarna för bevarandet av kvarvarande funktionsförmågan förstärks.

Personalen inom hemservice har haft och har möjlighet att söka sig till olika kurser och fortbildningar som tangerar det egna arbetsfältet och i syfte att öka arbetsmotivationen. Samtidigt har samtlig personal skolats in i olika program för att öka säkerheten för klientarbete och i syfte att följa den digitala utvecklingen. Klientdokumentering har sedan hösten 2014 förts i Abilita vårdjournaler. Abilita besöksplanering togs i bruk våren 2018 och för ytterligare effektivare administrering och ökad trygghet för klienter kompletterades programmet med Abilita Mobil hemservice våren 2019.

Det faktum att allt fler personer ska kunna bo kvar i sina egna hem i kombination med att befolkningen blir äldre, betyder samtidigt att en ökande del av vården kommer att utföras av de anhöriga. Dessa personer är då värda att få samhällets stöd och avlastning för att klara sina uppgifter.

Det finns såväl internationella som nationella mål när det gäller de äldres hälsa, aktivt deltagande i samhällslivet samt förutsättningar att bo i hemmiljö. De utgör ramen för såväl det dagliga arbetet som utvecklingen av äldreomsorgen i Jomala kommun. De lagändringar som utgör den rättsliga grunden för vård av och tjänster för de äldre medför vidare att planen sannolikt behöver revideras innan planperiodens slut.

## 1.1 Målsättningar under planperioden

- Utöka äldres möjlighet för aktivt deltagande genom att tillsätta äldreråd i kommunen.
- Utöka sektoröverskridande samarbete i syfte att skapa ett mer tillgängligt samhälle för de äldre.
- Utredda möjligheterna för hemrehabilitering.
- Utöka förebyggande verksamhet för minnessjuka (ev. samarbetsmöjligheter).
- Utredda behovet av ytterligare hälsofrämjande hembesök vid 80 år i kommunal regi alt. med ÅHS.
- RAI vårdtyngdsmätning ska bli en naturlig arbetsrutin inom hemservicen (mätarmodul).
- Främja upprätthållandet av funktionsförmågan genom s.k. lågtröskelservice/tidiga insatser.
- Konkretisera etiska principer som grund för vårdbedömning
  - \*självbestämmanderätt, rättvisa, delaktighet, individualitet, trygghet.
- Individuella lösningar som tar i beaktande individen och de etiska principerna.
- Yrkeskunnig personal genom fortbildning och kurser.
- Samarbete med tredje sektorn för att öka kunskapen om olika funktionsförhinder/sjukdomar.
- Tillräckliga personalresurser som möjliggör tillämpandet av rehabiliterande arbetssätt.
- Attraktiv arbetsgivare för kontinuitet i arbetsgruppen och vidare i vårdrelationen.
- Utveckla ÄIDis som stödtjänst och ta vara på teknikens möjligheter.
- Helhetssyn och fokus på hela familjen vid bedömning av närståendevård.
- Individuella lösningar för avlastning närståendevård t.ex. med hjälp av privatföretagare.
- Ordna årliga utbildningstillfällen för närståendevårdare, ev. som köptjänst.
- Närståendevårdsträffar/rekreation i kommunal regi eller som köptjänst.
- Utredda möjligheter för äldre att nyttja kommunens fritidsanläggningar kostnadsfritt.
- Utveckla dagverksamhet för kommunens äldre, fokus på hälsofrämjande aktiviteter.
- Utveckla samarbete med ÅHS för smidiga och kostnadseffektiva lösningar för den äldre.
- Utveckla boendeservice vid Rönngården/ESB för att tillmötesgå planperiodens platsbehov.
- Utveckla samarbete med Folkhälsan för att tillmötesgå ökat antal demenssjuka.
- Fortsatt nära och gott samarbete med Oasen för att i samråd utveckla boendeservice som motsvarar det framtida behovet.

## 2. UTGÅNGSPUNKTER FÖR ÄLDREOMSORG 2019-2024

### 2.1. Grunderna för Äldreomsorg - styrdokument

Den rättsliga grunden för vård och tjänster för äldre är lagstiftningen. I Finlands grundlag finns bestämmelser om grundläggande rättigheter, och det allmänna ska tillförsäkra var och en att dessa rättigheter förverkligas. Detta skapar grunden för förverkligandet och utvecklandet av social- och hälsovårdstjänster.

Kommunens socialvård har till uppgift att förebygga sociala problem, bevara den sociala tryggheten och stödja människors förmåga att klara sig på egen hand. Med hjälp av en täckande social service strävar man efter att svara mot behovet hos kommunens alla befolkningsgrupper, däribland handikappade och äldre personer. Gällande socialvårdslagstiftning medger inte några generella rättigheter till omsorg för de äldre.

Rättighet till hemservice, boendeservice och institutionsboende stadgas i socialvårdslagen (FFS 710/1982, ÅFS 1995:101, ÅFS 2003:79) och socialvårdsförordningen (FFS 607/1983, ÅFS 1995:103) för dem som är i behov av äldreomsorg. Socialvårdslagen förpliktar kommunen att ge service och omsorg till den som är i behov av den. Den service som kommunen erbjuder styrs utgående från de resurser som kommunen har.

I lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (FFS 812/2000) anges klientens rätt till god vård och gott bemötande, rätt att få en utredning om åtgärdsalternativ, rätt till service och vårdplan, självbestämmanderätt och medbestämmanderätt. Lagen fastställer också frågor som gäller sekretess, tystnadsplikt och lämnande av sekretessbelagda uppgifter, liksom klientens skyldighet att lämna uppgifter om t.ex. inkomster för att kunna fastställa avgifter.

Hösten 2019 antogs lagförslaget "lag om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre". Lagen förväntas träda i kraft 2021.

#### 2.1.1. Övergripande målsättningar och värderingar inom äldreomsorgen i Jomala

Alla ska behandlas lika och äldreomsorg ska vara tillgänglig för alla som har rätt till den, oberoende kön, socioekonomisk status, kulturell eller etnisk bakgrund. Detta utgör grunden för Jomala kommuns äldreomsorg. Alla människors lika värde respekteras och de äldre ska ges möjlighet att delta i planeringen samt medbestämmanderätt vid beslut och givande av omsorgstjänster.



Jomala kommun har som målsättning i linje med landskapets riktlinjer att minst 90 % av de personer som fyllt 75 år ska ha möjlighet att bo i eget hem. Kommunen satsar på hälsofrämjande insatser för att främja trygghet i hemmet och såväl fysiskt, psykiskt som socialt välbefinnande. Insatserna inom öppenvården ska vara tillräckliga och av god kvalitet.



Kommunens hemservice har formulerat en gemensam värdegrund, som används som ett arbetsredskap och kvalitetssäkring av vården och omsorgen. Den gemensamma värdegrunden lyfter fram etiska och professionella riktlinjer samt omfattar förhållningssätt såväl till klienter som anhöriga, arbetskamrater och arbetsgivare.

## 2.2. Befolkningsprognos i Jomala

Det är helt rimligt att utgå från att man ska kunna fortsätta vara den man varit, att få behålla sin identitet och personlighet, samt ha inflytande även i hög ålder. Var och en ska känna sig trygg i att bli gammal. Bättre levnadsförhållanden bidrar till att människor lever längre och är friskare. För åländska förhållanden kan nämnas att medellivslängden för kvinnor var 84,1 år och för män 79,3 år 2016.

Flera av Ålands kommuner står inför stora utmaningar där de demografiska ändringarna medför andra handlingsplaner för äldreomsorg än tidigare. De korta avstånden i landskapet och framförallt den pågående kommunstrukturreformen gör att tillförlitlig data vad gäller befolkningsstruktur och behov av vårdplatser i Jomala är svåra att prognostisera.

Befolkningsstrukturen i Jomala skiljer sig från de övriga åländska kommunerna genom att Jomala har en förhållandevis ung befolkning, antalet barnfamiljer är stort och 23,2 % av befolkningen är under 15 år. Enligt prognos från ÅSUB kommer Jomala 2020 ha en total befolkning på 5 079 invånare, med inflyttningsrörelsen inräknad. Av dessa beräknas 300 personer vara över 75 år, vilket motsvarar 5,91 % av totala befolkningsmängden. På 10 år beräknas antalet personer över 75 år stiga till 485, motsvarande 8,35 % av totala befolkningsmängden.

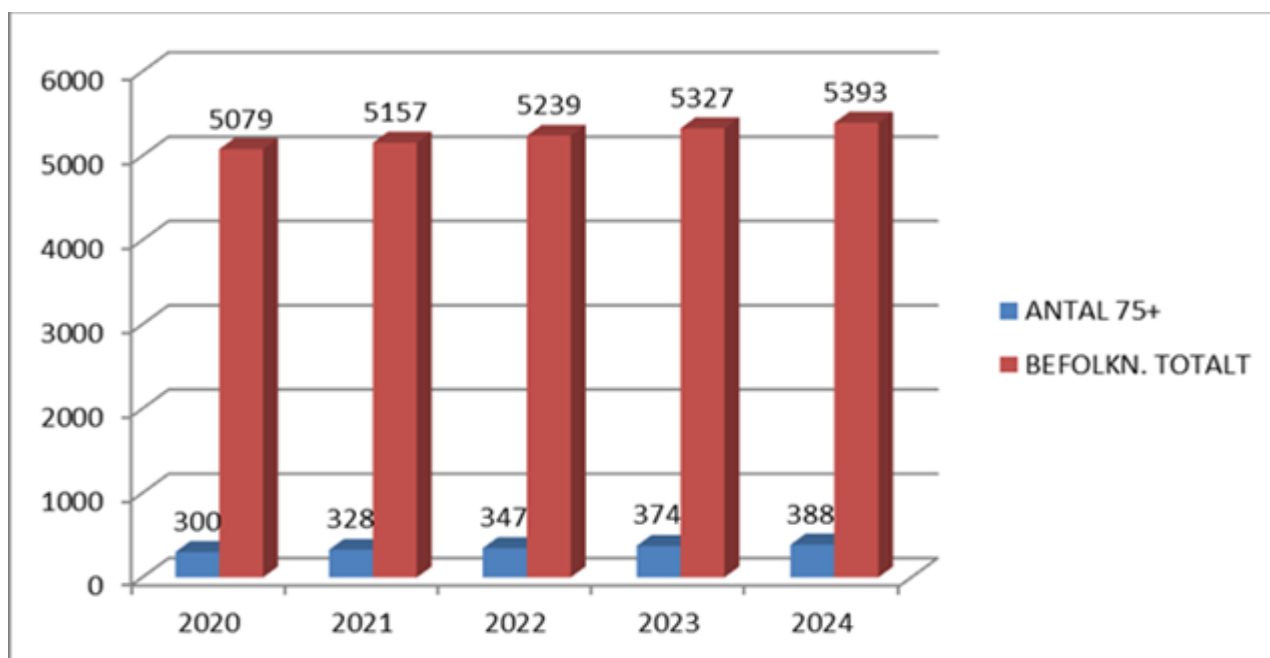


Diagram 1. Befolkningsprognos Jomala 2020-2024.

## 2.2.1. Minnessjukdomar

Ordet demens kommer från latin och betyder utan sinne ("de" betyder utan och "mens" betyder sinne). Demenssjukdomar är flera, men gemensamt kännetecknande för dem alla är att hjärncellerna allt eftersom ödeläggs och dör, vilket leder till att minnet och andra kognitiva funktioner försämras i takt med att sjukdomen framskrider.

Enligt uppskattningar finns det i Finland i dag 35 000 personer som lider av lindriga minnessjukdomar och 85 000 personer som lider av minst medelsvåra minnessjukdomar. Dessa siffror som används är förmodligen i underkant. Många som är demenssjuka får inte någon diagnos.

Demenssjukdomar utgör en stor utmaning för hälso- och sjukvården i hela riket. Riktlinjer för omsorg och vård vid demenssjukdom fastställdes av Ålands landskapsregering redan hösten 2012. Målet med dessa riktlinjer och de där ingående rekommendationerna är att skapa möjligast optimala strukturer och innehåll i demensomsorgen. Servicen ska vara kostnadseffektiv samtidigt som klientens bästa står i fokus. Kriterierna betonar dessutom vikten av hälsofrämjande insatser, rehabiliterande arbetssätt och vikten av multiprofessionellt teamarbete. Rätt vård/vårdinsatser i rätt tid.

Marja Vaarama, docent, forskarprofessor vid Stakes, rekommenderar kommuner att vid beräkning av prognoser använda sig av följande procentsatser för personer med minst medelsvår demens:



## ÄLDREOMSORGSPLAN 2020-2024

- 7 % av personer i åldersgruppen 65 år och äldre
- 35 % av personer i åldersgruppen 85 år och äldre

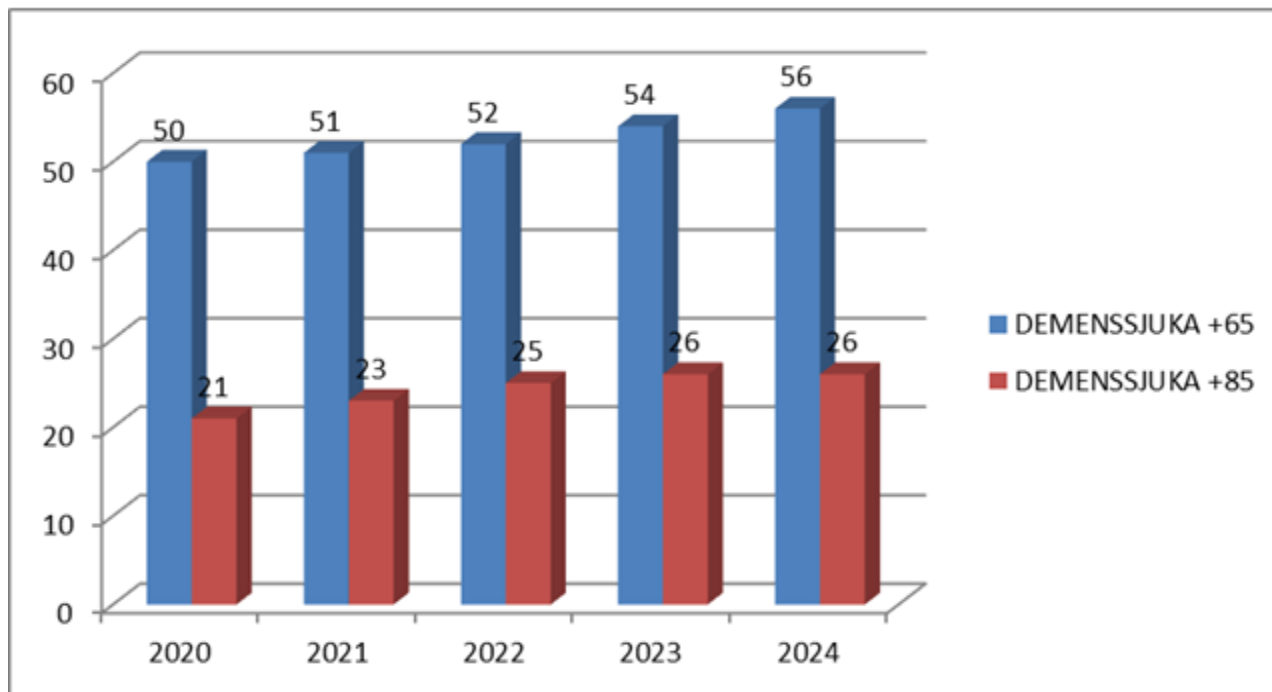


Diagram 2. Prognostiserat antal personer med demenssjukdom under planperioden 2020-2024.

Utgående från Socialstyrelsens nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom 2018 beräknar man att cirka 40 procent av personer med minst medelsvår demenssjukdom vårdas eller borde vårdas i ett anpassat boende. Demenssjuka ingår i viss grad i prognostiserat behov av vårdplatser (jfr diagram 5 senare i text).

### 2.2.2. Psykisk ohälsa

Psykisk ohälsa, i synnerhet oro, sömnbesvär och depression är vanligt bland äldre. Uppemot 20 procent av personer över 65 år beräknas lida av någon grad av psykisk ohälsa. En förändrad livssituation, upplevelse av förlust, ensamhet och social isolering är exempel på riskfaktorer där äldre människor är särskilt utsatta. Andra bakgrundsfaktorer till psykisk ohälsa bland äldre kan vara kopplade till somatisk sjukdom, upplevelsen av stress respektive understimulering.

Två parallella projekt har samtidigt pågått i landskapet:

1. "Äldres psykiska ohälsa 01.05.2016-30.04.2019" med syfte att skapa en plan för framtida vård- och serviceinsatser vad gäller förebyggande, hälsofrämjande och multiprofessionella samarbeten. Som delaktiga i projektet har personalen i Jomala kommun kunnat få

information och skolning kring temat psykisk ohälsa bland äldre.

2. "Främjande av psykisk hälsa bland äldre på Åland 10.04.2017 -31.12.2018", projekt inom högskolan på Åland med målsättning att samordna och vid behov komplettera redan befintliga resurser inom hälso- och sjukvården, kommunerna samt tredje sektorn rörande aktiviteter som kan verka hälsofrämjande för äldre i risk för psykisk ohälsa.

### 2.2.3. Prognos öppenvården

I relation till befolkningsprognosen kan man i grova drag utgå ifrån att ungefär 12 % av befolkningen över 75 år kommer att behöva hemservice i någon omfattning.

Behovet av personal inom öppenvården/hemservicen kan prognostiseras med hjälp av RAI som utgår från en dimensionering om 0,3 – 0,35 (personal/klient) i relation till antalet klienter.

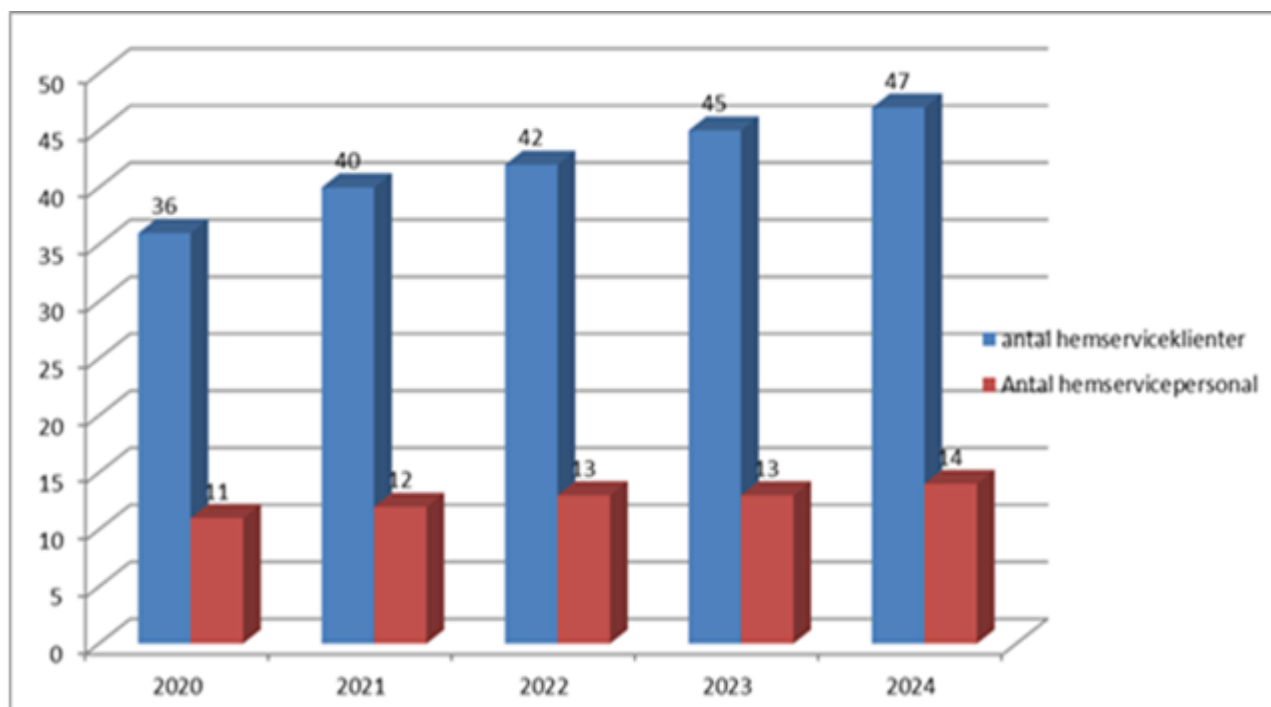


Diagram 3. Prognostiserat antal hemserviceklienter i relation till behovet av hemservicepersonal.

Högre personaltäthet genererar inte per automatik nöjda kunder/klienter, men kan ändå ses som en grund för fortsatt kvalitativa tjänster. Antalet hemserviceklienter kan fungera riktgivande när det gäller personaldimensionering, men större roll spelar den faktiska vårdtyngden, såväl fysiskt, psykiskt som socialt.

Med fördel kan kompetensen inom arbetslaget breddas genom att vid nyanställningar beakta inriktningen på närvårdarexamen så att den kompletterar den tidigare arbetsgruppen.

### 2.2.4. Prognos närståendevård

Det finns stora, såväl mänskliga som samhällsekonomiska, vinster att inhämta genom att satsa resurser och insatser på närståendevård och specifikt på närståendevårdarnas välmående och ork.

Antal närståendevårdare beräknas öka i takt med att befolkningen i kommunen åldras. Man kan räkna med att 6-7 % i åldersgrupp 75 år eller äldre får sin vård och omsorg genom närståendevård.

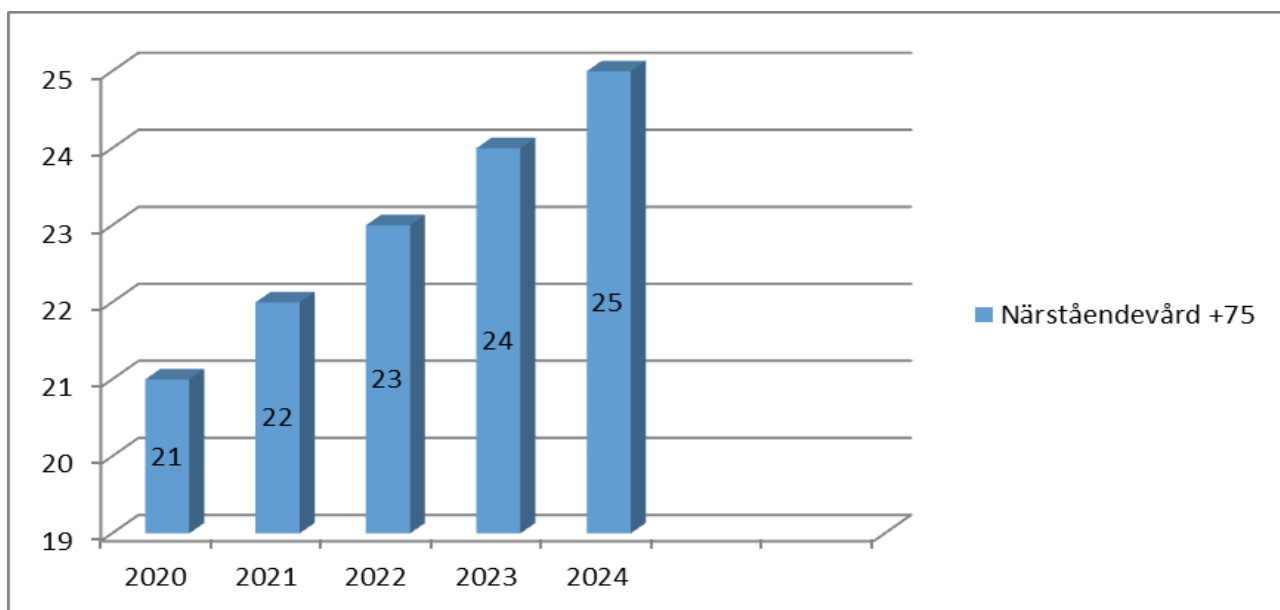


Diagram 4. Prognostiserat antal närståendevårdare för vårdbehövande över 75 år.

### 2.2.5. Behovet av vårdplatser enligt nationella mål i Jomala

I Jomala kommuns tidigare äldreomsorgsplan användes en rekommendationsmodell utarbetad av Social- och hälsovårdsministeriet (2008) för uträkning av kommunens behov av institutions- respektive effektiviserade servicehusplatser (ESB). Rekommendationsmodellen har sedan dess omarbetats och enligt de nya riktlinjerna ska man i beräkningen utgå från att 2-3 procent av kommunens 75 år fyllda skulle behöva en institutionsplats och 6-7 procent en plats i ett serviceboende med dygnet runt omsorg. Landskapets servicemål utgår från att 5-6 procent ska behöva omsorg i ett ESB-boende och 3 procent på institution.

Utifrån de nya rekommendationerna och statistikuppgifter från ÅSUB om prognostiserad befolkningens mängd ålders- och kommunvis skulle behovet i Jomala se ut på följande sätt under planperioden 2020-2024. I diagrammet används landskapets maximi-riktlinjer om 3 respektive 6 procent av befolkningsgruppen 75+. Prognosen tar inte i beaktande ut- och inflyttning mellan kommunerna.

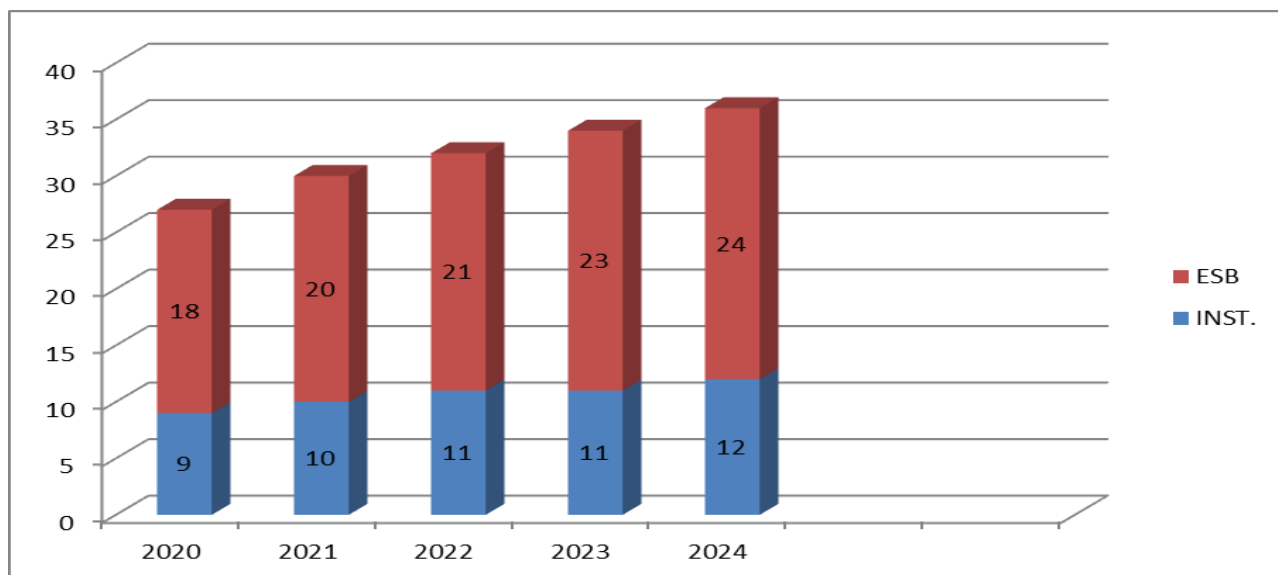


Diagram 5. Prognostiserat behov av vårdplatser i Jomala under planperioden 2020-2024.

## 3. ÄLDREOMSORGEN I JOMALA

Kvalitetsrekommendation för tjänster för äldre fastställdes av Ålands landskapsregering redan i augusti 2010. Rekommendationen har som syfte att ge kommunerna arbetsredskap och konkreta mål för förverkligandet av äldreomsorg i tid när andelen äldre i Ålands befolkning blir allt större.

Målsättningarna för såväl socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar äldreomsorg har utarbetats i samråd mellan kommunerna och landskapsregeringen. Betoning på hälsofrämjande och kvalitativa tjänster förbättrar förutsättningarna för den äldre befolkningen att bevara och upprätthålla funktionsförmågan. Kostnaderna ska stävas genom effektiva och ändamålsenliga resursplaneringar så att överflyttning till institutionsvård blir nödvändigt endast vid kontinuerlig tillsyn eller då sjukvårdsmässiga insatser är dominerande.

### 3.1. Förebyggande verksamhet

Åldrandet är en del av livsprocessen och går sålunda inte i sig att förebygga. Åldrandet infinner sig för var och en som uppnår hög ålder. Förebyggande äldreomsorg handlar därför om att skjuta vårdinsatser på framtiden genom att i tid ta bort hinder och stöda resurser hos de äldre, dvs. erbjuda livskvalitet så att äldre människor fortsättningsvis efter pensioneringen tillåts vara en resurs och aktiverande del av samhället.

För äldre personer handlar förebyggande åtgärder i första hand om livskvalitet, att bibehålla sin funktionsförmåga och att kunna bo kvar i sitt eget hem. Ur samhällets synvinkel handlar förebyggande arbete i första hand om att stöda de etiska mål som äldre invånare formulerar. Ur

rent ekonomisk synvinkel är förebyggande arbete inte lika självklart. Det går inte att rationalisera bort de vårdkrävande perioder som infinner sig i åldrandet (*prof. Mats Thorslund, Äldrecentrum*). Däremot finns andra vinster med förebyggande arbete. Ökad livskvalitet för äldre, avlastning för anhörigvårdare, kvalitativ matservice som förebygger näringsbristrelaterade sjukdomar, dagvård för demenssjuka, hemtjänst även för dem som behöver små insatser bidrar till att tyngre vård- och omsorgsinsatser kan skjutas upp vilket kan ge tillbaka en del av de satsade medlen. Exempelvis bostadsanpassning är viktigt för att minimera effekterna av funktionshinder. Dessa åtgärder har ett klart samband med ett större oberoende och ett minskat omsorgsbehov.

### 3.1.1. Hälsofrämjande hembesök

Ett hälsofrämjande hembesök är en lagstadgad rättighet genom hälso- och sjukvårdslagen sedan 2014. I samarbete med Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) erbjuds alla 75 år fyllda av Jomala kommuns invånare s.k. hälsofrämjande hembesök med möjlighet att diskutera frågor kring hälsan, livskvalitet och vardagsliv. Information, råd och stöd tilldelas vad gäller bland annat kost, motion, hjälpmedel och trygghet i bostaden, liksom information om olika stödmöjligheter, sociala serviceformer och rättigheter.

Vid besöket informeras också om rätten till uppföljningsbesök om cirka ett år som inte sker per automatik utan behöver initieras av den äldre själv.

### 3.1.2. Rehabiliterande arbetssätt

Hemservicen i Jomala tillämpar ett rehabiliterande arbetssätt som går ut på att stödja, motivera och uppmuntra klienten att klara sig så självständigt som möjligt.

Det rehabiliterande arbetssättet utgår alltid ifrån klientens egen vilja och dagsform med syfte att ta tillvara på klientens egna resurser och möjligheter. Personalen hjälper med det klienten inte klarar av själv. För mycket hjälp kan göra att musklerna i kroppen försvagas, blir stelare och leder i förlängningen till ett ökat hjälpbehov och sämre livskvalitet.

---

## UTVECKLINGSBEHOV FÖR FÖREBYGGANDE VERKSAMHET

- Utöka äldres möjlighet för aktivt deltagande genom att tillsätta äldreråd i kommunen
  - Utöka sektoröverskridande samarbete i syfte att skapa mer tillgängligt samhälle för de äldre
  - Utredda möjligheterna för hemrehabilitering
  - Utöka förebyggande verksamhet för minnessjuka (ev. samarbetsmöjligheter)
  - Utredda behovet för ytterligare hälsofrämjande hembesök i kommunal regi alt. med ÅHS
-

## 3.2. Bedömning av service-/vårdbehovet

Klientens rätt att få information om åtgärdsalternativ och klientens självbestämmanderätt fastställs genom lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (FFS 812/2000). Bedömning eller utredning av servicebehovet kan initieras av personen själv, hans eller hennes anhöriga, en annan person eller myndighet. Alla personer över 75 år samt personer med gravt funktionshinder har rätt att få en bedömning av sitt behov av sociala tjänster inom en viss tid. I brådskande fall inleds utredningen utan dröjsmål. Var och en har rätt att få en bedömning av sitt servicebehov, om det inte är uppenbart onödigt att göra en bedömning.

Bedömningen görs i form av hembesök och är avgiftsfri för den sökande. Vid besöket utreder man klientens helhetssituation; hans eller hennes fysiska, mentala och sociala funktionsförmåga, det sociala nätverket och hur han eller hon klarar av vardagen. Vid bedömningen ska klientens självbestämmanderätt respekteras och hans eller hennes önskemål, åsikter och individuella behov beaktas.

Den sökande av sociala tjänster har alltid rätt att erhålla ett skriftligt beslut med möjlighet att söka ändring i beslutet.

### 3.2.1. RAI; Klient Bedömnings Instrument (Resident Assessment Instrument)

RAI är ett internationellt bedömningssystem inom vård och omsorg som använts i Finland sedan början av 2000-talet. Det övergripande syftet med RAI är främst att vårdpersonal ska kunna göra enhetliga bedömningar av fysisk, kognitiv och social status för personer som behöver vård och omsorg.

I Jomala har RAI-vårdtyngdsmätningar påbörjats inom hemservicen hösten 2017, men p.g.a. att systemet är mycket resurskrävande har få bedömningar gjorts klart. Resultat av mätningen ger ett underlag för fastställandet av klienternas vård- och omsorgsbehov samt rehabiliteringskapacitet. Resultatet ger likväl en indikation om behovet av servicenivå och följer upp att målsättningar i klientplanen förverkligas.

Mätinstrumentet RAI har under 2019 kompletterats med en för öppenvården/hemtjänsten passande tilläggsmodul som möjliggör s.k. delbedömningar av klientens funktionsförmåga.

### 3.2.2. Vård- och serviceplan

En vård- och serviceplan upprättas för alla klienter inom hemservicen och fungerar som en grund för hemserviceavgiften. Tillsammans med klienten och i vissa fall klientens anhöriga diskuteras behoven och situationen kartläggs så heltäckande som möjligt. Av planen ska framgå så heltäckande som möjligt den sökandes:



- Fysiska och psykiska funktionsförmåga samt social situation
- Den äldres stödnätverk och anhörigas delaktighet i omsorgen
- Minnesfunktionerna
- Hem- och närmiljön, tillgänglighet till service
- Olika riskfaktorer

---

### UTVECKLINGSBEHOV FÖR BEDÖMNING AV SERVICE-/VÅRDBEHOVET

- Konkretisera etiska principer som grund för vårdbedömning
    - \*självbestämmanderätt, rättvisa, delaktighet, individualitet, trygghet
  - RAI vårdtyngdsmätning ska bli en naturlig arbetsrutin inom hemservicen (mätarmodul)
- 

### 3.3. Närståendevård

Med närståendevård avses vård av och omsorg om en äldre, handikappad eller sjuk person som ordnas i den vårdbehövandes hem med hjälp av en anhörig eller någon annan som står den vårdbehövande nära.

Skillnaden mellan närståendevård och ömsesidig hjälp som anhöriga eller närstående personer ger varandra är att närståendevården är mycket bindande och krävande, dvs. en dygnet runt-vård eller fortlöpande daglig vård.

Närståendevård består av ett vårdarvode, kompletterande hälso- och socialtjänster till den vårdbehövande och stöd till närståendevårdaren.

#### ***Lagstadgad ledighet/Avlastning***

Närståendevårdare som vårdar en person fortlöpande alla dagar eller dygnet runt har rätt till 5 lagstadgade lediga dygn/månad. Vid annan ledighet än lagstadgad ledighet eller om vårdaren tar ut fler lediga dagar än lagstadgat så betalas arvudet ut i proportion till antalet dagar och arvode.

Alternativ som kommunen i dagsläget kan erbjuda för avlastning är hemservicen, Oasen, Rönngårdens periodrum eller genom att ingå ett avtal om avlösarservice på uppdrag. Även dagverksamhet genom Oasen kan nyttjas som en form av avlastning.

## ÄLDREOMSORGSPLAN 2020-2024

---

Sedan hösten 2018 kan kommunens närståendevårdare erhålla ÄlDis kostnadsfritt som ersättande/kompletterande tjänst för lagstadgad ledighet med syfte att kunna upprätthålla sociala relationer, kunna ta del av information samt för att kunna delta i aktiviteter.

### ***Utbildning/handledning***

I 3 a § lagen om stöd för närståendevård (FFS 937/2005) finns bestämmelser om kommunens skyldighet att ordna tjänster som stöder närståendevårdarnas vårduppdrag. Kommunen är skyldig att vid behov förbereda närståendevårdare för vårduppdraget och ordna utbildning för dem.

FPA och Folkhälsan ordnar kurser/utbildningar och rekreationsdagar med jämna mellanrum som riktar sig till närståendevårdare. Endast ett fåtal av tillfällena är dock placerade på Åland.

Äldreomsorgsledaren har under hösten 2018 genomgått utbildningen "Öppna dörrar" för att kunna fungera som en kursledare för närståendevårdare. Kurserna ska med fördel planeras i samråd med en annan kommun/församlingen/Folkhälsan eller någon annan från tredje sektorn.

---

### **UTVECKLINGSBEHOV FÖR NÄRSTÅENDEVÅRD**

- Helhetssyn och fokus på hela familjen vid bedömning av närståendevård
  - Samarbete med tredje sektorn för att öka kunskapen om olika funktionsförhinder/sjukdom
  - Individuella lösningar för avlastning t.ex. med hjälp av privatföretagare
  - Ordna årliga utbildningstillfällen för närståendevårdare, ev. som köptjänst
  - Närståendevårdsträffar/rekreation i kommunal regi eller som köptjänst
- 

### **3.4. Service som stöder boendet i eget hem**

Under senare år har fler moderna och tillgängliga bostäder gjort det möjligt för personer med allt högre ålder och med fysiska funktionsnedsättningar att bo kvar hemma. Möjligheterna till bostadsanpassning tillsammans med öppenvårdstjänster till hands har bidragit till bättre hemmaboende.

Hemservicen i Jomala är välutvecklad med möjlighet till dygnet runt-omsorg både fysiskt och via e-hemservice/Äldreomsorg på Distans (ÄlDis). Tillräckliga resurser och såväl kvalitativa som hälsofrämjande insatser utgör ett fullgott alternativ till serviceboende och institution.

## 3.4.1. Hemservice och stödtjänster

Kommunen ska i enlighet med 3 kap. 17 § socialvårdslagen (FFS 1982/710) ombesörja anordnandet av hemservice. Med hemservice förebyggs att klienten flyttas för tidigt till anstaltsvård. Hemservicen syftar till att säkerställa att hemmaboende klienter genom rådgivning och handledning, genom vård och ett rehabiliterande arbetsgrepp på bästa möjliga sätt får den vård, omsorg och omvårdnad de behöver inom ramen för befintliga personalresurser.

Med hemservice avses enligt 20 § socialvårdslagen fullgörande av eller bistånd vid fullgörandet av uppgifter eller funktioner som hör till boende, personlig skötsel och omvårdnad samt därtill hörande normal och invand livsföring.

Hemservice finns tillgänglig alla dagar på året och dygnet runt om behovet förutsätter det. Stödtjänsterna kompletterar den traditionella hemservicen.

### *Hjälp till äldre och handikappade*

Hemservicen handlar om att ombesörja klientens individuella omvårdnadsbehov och välbefinnande i sin helhet. Tjänsterna omfattar bl.a. utförandet av mathushållnings- och hemskötselsuppgifter, sörjandet för den vårdbehövandes personliga hygien, hjälp med toalettbesök, på- och avklädning samt läkemedelsdistribuering. Hemservicen ska tillse vårdbehövandes behov av socialt umgänge, aktivering och utevistelse samt bistå med utträttandet av ärenden utanför hemmet. Vidare ska förhållandena i hemmet ordnas så att den vårdbehövande kan komma tillrätta ensam under de tider personen inte erhåller hemservice samt se till att en tillräcklig hygiennivå bibehålls i hemmet.

### *Hjälp till barnfamiljer*

Hemservice till barnfamiljer ska alltid vara målinriktad och för viss tid. Hemservice verkställs alltid i samarbete med familjen. Hjälp till barnfamiljer handlar om att stödja familjen i vardagen med sådant som familjen p.g.a. olika omständigheter inte klarar av eller behöver stöd för att utföra. Hjälp kan handla om:



- Hjälp med hushållssysslor.
- Hjälp med att uträtta ärenden.
- Annat som hör till familjens vardag.

Syftet med hemservice till barnfamiljer är att förstärka familjens resurser och fungerar samtidigt som en förebyggande åtgärd till barnskydd.

### 3.4.2. Måltidsservice

Måltidsservice är avsedd för personer som inte själva kan få sin dagliga mat tillredd och/eller har möjlighet att ta sig ut för att äta. Färdiga matportioner levereras till klienten mot avgift.

### 3.4.3. Trygghetstelefon

Trygghetstelefon beviljas till klienter vid behov. Trygghetstelefonerna är direkt kopplade till hemservicen som i sin tur gör bedömningen om vidare larm till larmcentralen.

### 3.4.4. Färdtjänst

Färdtjänsten är en stödservice vars målsättning är att främja socialt umgänge och möjliggöra att klienten fortsättningsvis kan uträtta ärenden självständigt utanför hemmet. Genom att anordna servicen vill kommunen tillmötesgå individuella hjälpbehov. Färdtjänst kan sökas genom stöd av två olika lagstiftningar.

**Färdtjänst som grundar sig på socialvårdsförordningen** (FFS 607/1983) är en stödform inom hemservicen. Färdtjänstresorna är avsedda att användas för nödvändiga resor och fritidsresor i det dagliga livet. Resenären beviljas högst 8 enkelresor/månad.

Med **färdtjänst enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp** (FFS 380/1987) tryggar man gravt funktionshindrades möjligheter att förflytta sig för samma kostnader som övriga medborgare. Färdtjänsten och den därtill hörande ledsagartjänsten omfattar resor som en gravt funktionshindrad person behöver i sitt dagliga liv. Färdtjänsten omfattar 18 enkelresor per månad, samt utöver det arbets-/studieresor enligt det verkliga behovet.

### 3.4.5. Äldreomsorg på Distans (ÄlDis)

Äldreomsorg på Distans (tidigare Virtu projekt) drivs idag som en kommunal service i samarbete med 8 åländska kommuner där Jomala står som huvudman.



ÄlDis är en digital form av äldreomsorg som används som komplement till den traditionella hemservicen eller som dagcenterverksamhet i form av interaktiva hälsofrämjande/rehabiliterande program, aktiviteter och föreläsningar.

ÄlDis kan erbjudas när det handlar om att påminna klienten om att ta mediciner, äta eller en tid som ska passas, när klientens behov av tillsyn är fler än kommunen har möjlighet att tillgodose eller kortvarigt som extra trygghet t.ex. vid hemkomst efter en sjukhusvistelse. Hemservicen kan även erbjuda den traditionella tjänsten natttillsyn på ett helt nytt sätt genom användning av nattkamera/tilläggsutrustning för ÄlDis. Natttillsyn via kamera, som ser i mörker, ger trygghet på natten utan störande fysiska besök och är en miljö- och resurseffektiv tjänst.

Som kompletterande tjänst inom den traditionella hemservicen, liksom i hälsofrämjande syfte, erhålls ÄlDis kostnadsfritt för en provperiod om 6 månader samt varaktigt om man som klient är äldre än 80 år.

### 3.4.6. Sammanhållen hemvård

*"Ålands hälso- och sjukvård ska samarbeta med socialvården i sin verksamhet på ett sådant sätt att uppgifterna kan skötas på ett behörigt sätt och så som patientens behov av social-, hälso- och sjukvårdstjänster förutsätter"*

Sammanhållen hemvård - vars syfte är att möta det ökade vårdbehovet, skapa ett smidigt samarbete över gränserna mellan ÅHS och kommunerna, skapa kontinuitet och trygghet för patienterna samt ett optimalt utnyttjande av resurserna - blev efter ett gott utfall som projekt en permanent verksamhet från 1.2.2012. Avtal om sammanhållen hemvård mellan Jomala kommun och ÅHS undertecknades våren 2014.

### 3.4.7. Dagverksamhet

*"Äldres förmåga att bo kvar hemma ska stödas genom snabbt tillgängliga och högklassiga social- och hälsovårdstjänster. De äldres funktion- och initiativförmåga ska främjas genom stöd och aktiviteter inom ramen för kommunernas och frivilligorganisationernas verksamheter."* (Plan för socialvården 2018-2022, äldreomsorg).

Vid kommunens servicehus anordnas redan idag mycket aktiviteter ledd av frivilligorganisationer och församlingen som är öppna för alla kommuninvånare. För koordinering och komplettering av det befintliga utbudet inrättades och tillsattes i kommunen under 2019 en ny befattning som aktivitetssamordnare. Aktivitetssamordnaren har sitt fokus i det förebyggande arbetet att främja såväl det fysiska som det psykosociala välbefinnandet. Utöver gruppaktiviteterna på Rönngården, anordnas individanpassade aktiviteter för hemmaboende äldre samt vid behov hemmarehabilitering.

# ÄLDREOMSORGSPLAN 2020-2024

---

Dagverksamhetsplatser för minnessjuka köps av Oasen. Oasens dagverksamhet verkar i förebyggande och upprätthållande syfte för personer med minnessjukdom samt i avlastande syfte för anhöriga och närstående vårdare. I dagverksamheten strävar man till att ta hänsyn till de enskilda deltagarnas behov.

---

## UTVECKLINGSBEHOV FÖR SERVICE SOM STÖDER BOENDET I EGET HEM

- Främja upprätthållandet av funktionsförmågan genom s.k. lågtröskelservice/ tidiga insatser
  - Tillräckliga personalresurser som möjliggör tillämpandet av rehabiliterande arbetssätt
  - Attraktiv arbetsgivare för kontinuitet i arbetsgruppen och vidare i vårdrelationen
  - Yrkeskunnig personal genom fortbildning och kurser
  - Individuella lösningar som tar individen och de etiska principerna i beaktande
  - Utveckla ÄlDis som stödtjänst och ta vara på teknikens möjligheter
  - Utredda möjligheter för äldre att nyttja kommunens fritidsanläggningar kostnadsfritt
  - Utveckla dagverksamhet för kommunens äldre, fokus på hälsofrämjande aktiviteter
  - Utveckla samarbete med ÅHS för smidiga och kostnadseffektiva lösningar för den äldre
- 

### 3.5. Boendeservice

När öppenvårdens resurser inte längre kan garantera en trygg omsorg om den äldre bör enligt 39 § socialvårdslagen omsorg erbjudas vid en boendeenhet. Grunden för beslutet utgör den äldres vilja och önskemål tillsammans med det faktiska behovet. Bedömningen görs i samråd med flera professioner.

#### 3.5.1. Rönngården

Kommunens servicehus Rönngården omfattar 15 handikappanpassade lägenheter i varierande storlek. Bland verksamheter som huserar i servicehuset är kommunens hemservice och ÅHS hemsjukvård. Fotvård, massage och restaurangverksamhet bedrivs i privat regi.

#### ***Bo på Rönngården***

Rönngårdens servicehus är avsett för pensionärer som vid ansökningstillfället har Jomala kommun som hemort. Boende vid Rönngårdens servicehus beviljas enligt behovsprövning.

Av följande orsaker, efter ansökan och när lediga lägenheter finns att tillgå, kan boende vid

Rönngårdens servicehus beviljas:

- Den nuvarande bostaden utgör hinder för ett självständigt liv, t.ex. brist på handikappvänlighet eller liknande.
- Den nuvarande bostaden utgör risk för social isolering, ensamhet och otrygghet.
- Den nuvarande bostaden ligger avlägset från servicepunkterna.

### 3.5.2. ESB Liljan

Jomala kommun köper sina ESB-platser av Oasen. Enligt kommunfullmäktiges beslut § 46/18.9.2018 skulle platsantalet i samråd med kommunalförbundet utökas från 10 till 12 den 1.1.2019 genom omvandling av tidigare institutionsplatser. Byggnadstekniska förändringar som skulle möjliggöra utökningen av platsantal har dock stött på förhinder så att utökningen har behövt senareläggas.

Avdelningen Liljans strävan är att skapa trygghet och trivsel i en hemlik miljö där de boende uppmuntras till aktiviteter som främjar den fysiska och mentala hälsan. Med syfte att förbättra förutsättningarna för rehabilitering och upprätthållandet av klienternas funktionsförmåga förstärks avdelningen med en fysioterapiresurs på 0,3 i samband med utökningen av vårdplatser.

### 3.5.3. Folkhälsans gruppboende Linden

Jomala kommun köper vårdplatser från folkhälsans grupphem Linden, som är ett resurserat dygnet runt-boende med nio platser för personer med minnessjukdom.

Det praktiska arbetet förverkligas genom ett rehabiliterande arbetssätt och egenvårdarsystem. Klientens individualitet, självbestämmanderätt, livssyn och livserfarenhet respekteras.

### 3.5.4. Institution

Institutionsboende är avsett för personer vars omsorg kräver kontinuerlig övervakning och/eller omfattande medicinsk vård som inte kan fullgöras genom öppenvårdens resurser.

Institutionsvården på Oasen är uppdelad på avdelningarna:

|                             |            |
|-----------------------------|------------|
| Pellas; inriktning sjukvård | 21 platser |
| Mattas; rehab               | 9 platser  |
| Mattas; demens              | 13 platser |
| Solsidan; demens            | 12 platser |





# ÄLDREOMSORGSPLAN 2020-2024

---

Jomala kommun har i dagsläget avtal om 15 institutionsplatser med Oasen. Vårdplats kan beviljas som permanent eller för en period i syfte att rehabilitera och förstärka funktionsförmågan efter en sjukhusvistelse. Även intervallvård kan tillämpas.

---

## UTVECKLINGSBEHOV FÖR BOENDESERVICE

- Utveckla boendeservice vid Rönngården/ESB för att tillmötesgå planperiodens platsbehov
  - Utveckla samarbete med Folkhälsan för att tillmötesgå ökat antal demenssjuka
  - Fortsatt nära och gott samarbete med Oasen för att i samråd utveckla boendeservice som motsvarar det framtida behovet
- 

## SLUTORD

De stundande demografiska förändringarna med allt fler äldre som dessutom lever längre medför nya utmaningar såväl på landskaps- som på kommunalnivå och de föranledda förändringarna är ofta flitigt omdebatterade. Alla har ett intresse av att servicen och omsorgen om de äldre fungerar bra. Detta gäller såväl den äldre som omfattas av omsorgen och anhöriga, men även skattebetalare och beslutsfattare.

En av huvudpunkterna som vi särskilt har velat lyfta i den här planen är respekten för den äldre människan och etiken såväl i beslutsfattande som i genomförandet av vårdinsatser. Den äldre ska bemötas med respekt och tillåtas vara en fortsatt resurs i samhället genom att erbjuda service som förstärker den kvarvarande funktionsförmågan såväl fysiskt som kognitivt.

För Jomala kommun liksom för hela landskapet gäller det helst att ligga steget före när det gäller utmaningarna för boendeservice. Enligt nuvarande prognos behöver Jomala bl.a. fördubbla sina antal ESB-platser under kommande planperiod. Institutionsplatserna torde vara tillräckliga. Vi vet att vi har en sakta åldrande befolkning i kommunen, där det gäller att planera och samordna de ekonomiska och personella resurserna rätt och våga oss på nytänkande och kreativitet.

Tredje sektorn har öppnat nya möjligheter för utveckling av tjänster och resursförstärkning. Tekniken går hela tiden framåt och kan vara till stor hjälp, men kan aldrig helt ersätta människan. Jomala har en god grund för trygg omsorg om äldre genom en välutvecklad hemservice, kompetent personal och gott samarbete med flera aktörer inom social- och hälsovården. Genom gott samarbete aktörerna emellan kommer Jomala även i fortsättningen ha en god och värdig äldreomsorg.

## REFERENSER

### *Lagstiftning*

Finlands grundlag (FFS 731/1999).

Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (FFS 812/2000).

Lagen om stöd för närståendevård (FFS 937/2005).

Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård (ÅFS 1995:101).

Landskapslag om hälso- och sjukvård (ÅFS 2011:114).

Socialvårdsförordningen (FFS 607/1983) (ÅFS 1995:103).

Socialvårdslagen (FFS 710/1982) (ÅFS 1995:101) (ÅFS 2000:79).

### *Övriga referenser*

Kvalitetsrekommendation för att trygga ett bra åldrande och förbättra servicen, Social- och hälsovårdsministeriet, 2013.

Kvalitetsrekommendation tjänster för äldre, Ålands landskapsregering 2010.

Eckerö kommuns äldreomsorgsplan 2010-2030.

Mariehamns stads äldreomsorgsplan 2017-2022.

Plan för socialvården 2018-2022, Ålands landskapsregering 2018.

Riktlinjer för omsorg och vård vid demenssjukdom, Ålands landskapsregering 2012.

Stakes rapport 259; Koko kunta ikääntyneiden asialla. Näkökulmia itsenäisen selviytymisen sekä hoidon ja palvelun kehittämiseen, Vaarama M. m.fl. 2001.

Vård och omsorg vid demenssjukdom, Socialstyrelsen i Sverige 2017.

### *Websidor:*

Minnesförbundet <https://www.muistiliitto.fi/sv/framsidan>

Raisoft <https://www.raisoft.com/sv/startsidea/>

Ålands statistik- och utredningsbyrå <https://www.asub.ax/sv>

Äldrecentrum forskning & utveckling <https://www.aldrecentrum.se/>

Sanna Lindroos, äldreomsorgsledare, Jomala kommun